

DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA VE FOLKLÓRU A DOKUMENTECH VOLYŇSKÝCH ČECHŮ

Author(s): IVA HEROLDOVÁ

Source: *Český lid*, Vol. 60, No. 1 (1973), pp. 49-57

Published by: Institute of Ethnology, Czech Academy of Sciences

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/42702502>

Accessed: 17-01-2024 11:40 +00:00

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

JSTOR

Institute of Ethnology, Czech Academy of Sciences is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Český lid*

DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA VE FOLKLÓRU
A DOKUMENTECH VOLYŇSKÝCH ČECHŮ

IVA HEROLDOVÁ, ÚEF ČSAV, Praha

Folklór jazykových ostrovů soustřeďuje na sebe již delší dobu pozornost odborníků. Menšinové prostředí petrifikuje za určitých okolností přinesené folklórní bohatství v takové síle a formě, jaké už nenajdeme na území národa, z něhož vystěhovalci pocházejí. V popředí zájmu je rovněž přejímání látek, vývoj repertoáru, nová tvorba, bilingvismus vypravěčů a řada dalších otázek, jež s sebou přináší soužití dvou nebo více etnik.

V nové folklórní tvorbě příslušníků jazykových ostrovů má významné místo píseň, povídka ze života, humorka, anekdota, tedy žánry, k nimž život kolonistů přináší jedinečný, námětově ojedinělý materiál. Odchod do ciziny, příchod do prostředí klimaticky, etnicky a kulturně zcela odlišného, těžkosti prvních let strávených v cizině, konflikty s domácím obyvatelstvem, vyvolané různými návyky, zvyklostmi a normami, tvořily hlavní náplň vypravěčských příležitostí přistěhovalců. Mnohá z těchto vážných, veselých i tragických vyprávění stala se neustálým tradováním folklórem. Sem patří například vyprávěnký střílnýk Čechů o útěku náboženských exulantů z vlasti¹ či povídka ze života volyňských Čechů, zachycující období jejich adaptace na Volyni.²

Počáteční kolonizační období je ve folklóru vystěhovalců nejsilněji zastoupeno. Z pozdějšího období staly se námětem významné momenty v životě menšiny, například další migrace, válka nebo událost, jejíž ohlas přesáhl hranice vesnice, v níž se stala.

V ústní tradici volyňských Čechů zanechala silné stopy druhá světová válka. Je to pochopitelné, protože volyňští Češi byli přímými aktivními účastníky bojů jako partyzáni, vojáci i jako prostí občané. Zpracování druhého odboje v naší historiografii je nemyslitelné bez vylíčení podílu volyňských Čechů na bojích 1. čs. armádního sboru v SSSR. Snad právě v tomto roce, kdy vzpomeneme 25. výročí vypálení Českého Malína na Volyni a vyvraždění jeho obyvatel, bude dobré připomenout si hrdinství volyňských Čechů za druhé světové války v jejich vyprávěních a písních.

Strategická poloha Volyně způsobila, že obě světové války prošly jejím územím. Čeští vojáci bojující v patnáctém roce na straně Rakouska byli překvapeni, když narazili na Volyni na české osady, o jejichž existenci neměli do té doby ani potuchy.³ Řada volyňských osad (mezi nimi i některé české, např. Český Malín) byla evakuována a obyvatelé se mohli vrátit do svých zničených domovů teprve po skončení války.⁴

Druhá světová válka poznamenala Volyni ještě citelněji. Vyvrcholením útrap a násilí na bezbranném

civilním obyvatelstvu českého původu bylo vypálení Českého Malína fašisty 13. července 1943. Tragédie této malé české osady na Volyni připomíná osud Lidic a Ležáků, vypálených a vyvražděných o rok dříve.

Při výzkumu reemigrantů z Volyně zapsali O. Nahodil a Vl. Scheuffler v r. 1953 na Horšovskotýnsku píseň líčící malínskou tragédii⁵ a porovnali její text s autentickým popisem, jak jej zaznamenal v *Kronice Českého Malína* J. A. MARTINOVSKÝ, jeden ze zachráněných obyvatel vesnice. Věrohodnost veršovaného podání dovoluje předpokládat, že autorem byl někdo z bezprostředních svědků. Po válce jsme ji zapsali jako folklórní skladbu u reemigrantů přistěhovalých z různých částí Volyně. Neznáme autora, ani nevíme, kdy píseň vznikla. Martinovský tuto píseň ve své knížce vydané v r. 1945 neuvádí.

PÍSEŇ O MALÍNĚ

Hrozná časy nastaly,
Němci nás spálit chtěli,
ať je vinen nebo ne,
všecky ženou do ohně.

Poslechněte, křesťané,
a plně rozvažujte,
co se stalo v Malíně
v této nešťastné době.

Třináctého července,
to po východu slunce,
Němci jako víchřice
obklopili vesnice.

Když do Malína vešli,
s lidma se tam vítali,
v myšlenkách jim zářilo,
jak by je upálili.

Ten lotr srdce neměl,
který lidi vyháněl,
z domu svého kam sám chtěl,
by je pohromadě měl

Mluvíli jim hroznou věc,
chceme se přesvědčít,
jestli se nenacházej
mezi vámi banditi.

Lidé, kteří se lekli
hned Němcům věřili,
co by nám mohli udělat,
vždyť jsme poslušní byli.

Pryč mladých poslali,
by dobytek hnali,
dokud duši v sobě mají,
by je vykořisťovali.

Mladíkům štěstí přálo,
ti s dobytčím odešli,
jako malé křepelky
po poli se rozběhli.

Ale, běda, těm, kteří
v Malíně zůstali,
ti smrti sešli,
Němci je upálili.

Sehnali je do stodoly,
plán již hotový měli,
přichystané granáty,
by je při ruce měli.

Tu zahučel kulomet,
zapraskaly granáty,
bylo slyšet pláč a stén
matek i ubohých dětí.

Hned tu oheň vybuchl
plameny ukrutnými,
a ten zahlušuje vše
strašně jejich naříkání.

Ti, kteří z ohně ušli,
druhý den se vraceli,
jenom kosti a popel
ze svých rodin snášeli.

Chodili po ohništi,
své rodiče hledali,
srdcem bídným a nářkem
bez útěšku plakali.

Vykopali jeden hrob
všechny kosti sebrali,
ať byl chudás nebo pán,
v tom hrobě byl pochován.

V klidu odpočívajte,
zhynuli ste nevinně,
spomínka v našich srdcích
navždycky neuvadne.⁶

Zpívala *Antonie Rychlíková* (Ivaniče, okres Porick, USSR), nyní Polžice, okres Domažlice. Zapsali: *Nahodil-Scheuffler* r. 1953.

O několik měsíců později, na jaře 1944, byl sestaven historický dokument o malínské tragédii, jehož celé znění uvádím:

ZÁPIS O VYVRAŽDĚNÍ OBYVATELSTVA, SPÁLENÍ A VYLOUPENÍ OBCE ČESKÝ MALÍN HITLEROVSKÝMI ZLOČINCI

Sepsáno dne 3. dubna 1944 v obci Český Malín, okres Ostrožec, oblast Rovno.

Z rozkazu velitele 1. čs. samostatné, řádem Suvorova a Bohdana Chmelnického vyznamenané brigády v SSSR, generála Ludvíka Svobody, byla utvořena k vyšetřování zločinu komise, do které byli jmenováni:

štkpt. JUDr. Procházka Jaroslav, osvětový důstojník brigády jako předseda,
npor. Marcelly Pavel,
ppor. Štíma Michal,
ppor. MUDr. Hoenig Jan,
ppor. Hermann Hanuš, jako členové.

Za obyvatelstvo obce Český Malín byli přibráni do komise na návrh starosty tito místní občané:

Činka Jan Jiří, tč. starosta obce Český Malín,
Kinšt Václav Václavovič,
Pospíšilová Anna Jaroslavna,
Zajícová Marie Josefovna,
Činková Ludmila Václavovna,
Martinovský Josef Aloisovič, od 28. 3. vojín čs. armády,
Žrout Antonín Ivanovič.

Na základě svědeckých výpovědí místních obyvatel, dokumentů, fotografií a místního ohledání zjistili podepsaní toto:

Dne 13. července 1943 asi v 7 hodin ráno připochoval německý oddíl o síle kolem 1500 mužů od městečka Olyky k obci Malín. Němci nejdříve obklíčili Ukrajinský Malín a odtud i obec Český Malín.

V Českém Malíně zašli do každého domu a pod záminkou přezkoumání dokumentů vyhnali všechno obyvatelstvo na ulice, od nejmladšího do nejstaršího, nemocné i zdravé. Kdo nemohl jít, musel být odvezen. Seskupili je a po skupinách pod bodáky odvedli na pole do Ukrajinského Malína. Tam oddělili děti, ženy a starce od mužů a mladíků.

Zatím již v Ukrajinském Malíně začala střelba. Němci stříleli po utíkajících obyvatelích Ukrajinského Malína.

Po seřazení a spočítání obyvatel Českého Malína odvedli je Němci do zahrad mezi domy v Ukrajinském Malíně. Zatím už Němci začali pálit Ukrajinský Malín, také střelba se zesilovala. Němci tvrdili, že prý byli napadeni tlupou „banderovců“.

Ze skupiny mužů oddělili Němci 16 mladých chlapců, kteří potom podle jejich rozkazu hnali z obce pod bodáky uloupený dobytek. Dále oddělili 22 nebo 25 mužů, kteří později jako kočí odvezli pod bodáky naloupený majetek.

Potom Němci zahnali všechny muže a část žen po skupinách do kostela, školy a jiných budov v Ukrajinském Malíně, které polili hořlavinou a podpálili. Ty, kdož se snažili utéci nebo vyskočili z oken, pobili ranami z automatů a jiných zbraní.

Většinu žen s dětmi a starce odvedli Němci po skupinách nazpět do Českého Malína. Cynicky objasňovali ustrašeným ženám, že je za pět minut propustí. Zatím je však nahnali do stodol a stodoly podpálili. Ty, kdož se snažili utéci, postříleli. Dále pokračovali ve svém řádění v Českém Malíně, podpalovali ostatní domy a budovy.

Z násilím sehnání obyvatelstva Českého Malína se zachránili a zůstali naživu jedině ti, kteří 13. července 1943 náhodou nebyli v obci přítomni nebo byli na poli, ti, kteří hnali na rozkaz Němců uloupený dobytek nebo vzali naloupený majetek. Kromě toho se podařilo uniknout z hořící školy občanu Uhlířovi Václavu Vladimíroviči, z hořících stodol Zajícové Marii Josefovně a Činkové Ludmile Václavovně. Byli také upáleni 4 Češi z jiných obcí, kteří osudného dne dleli náhodou v Českém Malíně.

Očití svědci líčí jednotlivé hrůzné scény bestiálního chování Němců. Němci zabíjeli klečící před nimi ženy s dětmi, úpěnlivě prosící o slitování. Před hořící stodolou napíchl na bodáky klečící před nimi děti, prosící o zachování života, a hodili je do ohně. Zavřeli stařenku do chlívků, chlívček podpálili a do chlívků stříleli. V nemocnicích zabíjeli na lůžkách nemocné, kteří nemohli chodit. Do sklepů, kde se schovávali lidé, házeli ruční granáty.

Němci nejenom že obec Český Malín spálili, nýbrž také vyloupili. Sehnali a dali odehnat všechny dobytek. Z prázdných domů před jejich zapálením odnesli vše, co se jim líbilo.

Český Malín hořel týden. Oběti hitlerovského zločinu, pokud byly vůbec nalezeny jejich pozůstatky v podobě kostí, popela, zohavených a spálených těl, byly pečlivě sesbírány a pochovány ve společném hrobě na hřbitově v Českém Malíně.

Obec Český Malín byla založena roku 1871 a patřila k nejkulturnějším a nejbohatším českým obcím na Volyni. Z kdysi kvetoucí obce učinili němečtí zločinci za několik hodin liduprázdné ssutiny a spáleniště se smutně trčícími komíny.

Český Malín měl před 13. červencem 1943 444 obyvatel české národnosti, 26 obyvatel polské a jiné národnosti. V obci žilo 14 zajatců — Rusů. Dne 13. července dleli v Malíně 4 Češi, kteří přišli z jiných obcí. Němci povraždili a upálili celkem 374 Čechy, z toho 104 muže, 161 žen, 65 dětí mužského pohlaví do 14 let, 40 holčiček do 14 let, dále 26 Poláků. Mezi upálenými jsou také 4 Češi z jiných obcí. V Ukrajinském Malíně vyvraždili celkem 132 obyvatel.

V Českém Malíně bylo před 13. červencem 1943 celkem 102 domů. Z toho bylo spáleno 68 domů, takže zbylo 34 domů. Bylo 82 stodol, spáleno 61 stodol, zůstalo 21 stodol. Bylo 102 chlévů, spáleno 54, zůstalo 8 špýcharů. Byly dva sály. Jeden Němci spálili, jeden zůstal. Bylo 90 jiných malých budov, z toho spáleno 58, zůstalo jich 32. Mnoho budov spálili Němci v Ukrajinském Malíně, také kostel a školu.

V Českém Malíně bylo před 13. červencem 1943 512 kusů krav, z toho Němci uloupili 422, zbylo 70 krav. Bylo 160 koní. Němci uloupili 130 koní, zbylo 30 koní. Bylo 920 vepřů, Němci uloupili 870 vepřů, zbylo 50 vepřů. Bylo 200 ovcí, Němci uloupili 170, zbylo 30 ovcí. Počet naloupené drůbeže a jiného ukradeného majetku nebyl zjištěn.

Viníci zločinu nebyli dosud zjištěni a vypátráni. Mezi zločinci byl, jak uvádějí svědci, kreislandwirtleutnant Vogl Friedrich, dále německý četník Málek a německý voják Martin Bevandovský.

Hitlerovští zločinci dne 13. července 1943 v Českém Malíně znovu prokázali, že jejich cílem je vyhubení a fyzické vyhlazení slovanských národů, také národa českého. Po Lidicích a Ležákách v naší dosud okupované vlasti spáchali další hrůzný zločin v obci Český Malín na dočasně obsazené Ukrajině. Díky vítěznému postupu Rudé armády byl tento nový zločin hitlerovců odhalen.

Krev nevinně zabitých a zvířecky upálených českých lidí volá po pomstě. Rudá armáda a s ní společně také čs. vojenské jednotky v SSSR jsou už v Karpatech nebo se k nim přibližují. Není již daleko den konečného zúčtování se všemi hitlerovskými zločiny. Také zločin malínský bude pomstěn!

Smrt německým vetřelcům!

Po hlasitém přečtení všichni podepsaní stvrdili, schválili a podepsali:

štkpt. JUDr. Procházka Jaroslav v. r.
npor. Marcelly Pavel v. r.
ppor. MUDr. Hoenig Jan v. r.
Žrout Antonín Ivanovič v. r.
ppor. Herman Hanuš v. r.
Pospíšilová Anna Jaroslavovna v. r.
Zajícová Marie Josefovna v. r.
Činková Ludmila Václavovna v. r.
Kinšt Václav Václavovič v. r.

Martinovský Josef Aloisovič v. r.
Činka Jan Jiří v. r.
velitel 1. čs. samostatné brigády v SSSR, vyznamenané
řádem Suvorova a Bohdana Chmelnického,
generál Svoboda Ludvík v. r.
Činka Jan v. r.

Kulaté razítko.⁷

Český Malín byl 13. července 1946 vyznamenaná
čs. válečným křížem 1939 a na jeho počest byla
bývalá německá obec Frankštát na Šumpersku,
v níž se v hojném počtu v r. 1947 usadili pozůstalí
malínští občané, přejmenována na Nový Malín.⁸

Nabízí se otázka, proč si autor zvolil pro svou
skladbu formu kramářské písně. Z dochovaných
zpěvníků a ze zapsaného písňového repertoáru je
zřejmá velká obliba kramářských písní u volyň-
ských Čechů.⁹ V živé tradici jsme zastihli například
mnohaslokovou píseň o Arnoštovi a Běle (49 slok),
o Nislavovi a Běle (58 slok), o Oldřichovi a Boženě
a řadu dalších známých i méně známých. V této
formě byly složeny i některé nové písně (Na Plos-
ce, vesnici český...¹⁰). Zpravodajská forma, kro-
nikářský popis děje, líčení mimořádných historic-
kých událostí (mimo jiné), epická šíře, jež patří
mezi typické znaky kramářských písní,¹¹ vyhovovaly
zřejmě účelu, který autor písně sledoval —
seznámit co nejširší okruh lidí se zločinem, který
se v Malíně udál.

Srovnáme popis děje zachycený verši s textem
úředního zápisu:

Třináctého července to po východu slunce, Němci jako víchřice obklopili vesnice.	13. července 1943 asi v 7 ho- dín ráno připochoval ně- mecký oddíl... Němci nejdřív ve obklopili Ukrajinský Malín a odtud i obec Český Malín.
Mluvili jim hroznou věc, chceme se přesvědčít, jestli se nenacházej mezi vámi bandíty.	V Českém Malíně zašli do každého domu a pod zámín- kou přezkoumání dokumen- tů...
Pryč mladých poslali by dobytek hnali...	Ze skupiny mužů oddělili Něm- ci 16 mladých chlapců, kteří potom podle jejich rozkazu hnali z obce bodáky uloupený dobytek.
Mladíkům štěstí přálo, ti s dobytkem odešli, jako malé křepelky po poli se rozběhli.	
Sehnali je do stodoly, plán již hotový měli...	Zatím je však nahnali do sto- dol a stodoly zapálili.
Ti, kteří z ohně ušli, druhý den se vraceli, jenom kosti a popel ze svých rodin snášeli.	Oběti hitlerovského zločinu, pokud byly nalezeny jejich pozůstatky v podobě kostí, popela a zohavených a spá- lených těl, byly pečlivě sesbí- rány a pochovány ve společ- ném hrobě na hřbitově v Čes- kém Malíně.

V souvislosti s Písní o Malíně není jistě bez zají-
mavosti, že ve zpěvníčku jedné reemigrantky jsme
našli text písně o Lidicích.

Poblíž Buštěhradu stávala vesnice,
překrásně stavěná, byly to Lidice.

Pokojná dědina, kde neznali bolu,
tam nejvíc horníků chodilo do dolů.

Přišel šestý červen roku čtyřicet dva,
v deset hodin večer měl být každý doma.

Přijelo gestapo, německá milice
a Frank dál rozkázat vyvraždit Lidice.

Muže dal postřílet již od 14 let,
ženy a dětičky v neznámý odvést svět.

Shořela vesnice, každá lidská postel,
a s nimi také shořel i lidický kostel.

I na místní hřbitov šly německé gardy,
z lidických pomníků stavěli psí boudy.

Snad kdyby někdo z vás vzpomínal velice,
s lítostí si vzpomeň na české Lidice.¹²

Zpěvník S. Junkové (Ivaniče, okres Porick, USSR),
nyní Polžice, okres Domažlice. Zapsal: Scheufler r. 1954.

V době, kdy došlo k malínské tragédii, blížila se
fronta k Dněpru. V listopadu 1943 byl osvobozen
Kyjev a v únoru 1944 volyňská města Rovno a Luck,
v jejichž sousedství bylo mnoho českých osad.
Velení čs. jednotky v SSSR požádalo tehdy sovět-
skou vládu, aby čs. brigáda byla přemístěna do
prostoru těchto měst, protože se počítalo s náborem
a mobilizací volyňských Čechů.¹³ Zájem volyňských
Čechů o vstup do armády překonal všechna oče-
kávání.¹⁴ Měla-li brigáda 18. března 1944 1839
vojáků, činil její stav o tři dny později 4010 a 26.
března 5325.¹⁵ Z celkového počtu 45.000 Čechů
usazených na Volyni vstoupilo do jednotky 12.000,
z toho 600 žen.¹⁶ Mnozí přivedli s sebou i koně,
kteří se stali základem jezdecké eskadrony pro
brigádní jezdecký oddíl.¹⁷ Díky přílivu značného
počtu volyňských Čechů došlo 10. dubna 1944
k přeměně brigády na 1. československý armádní
sbor v SSSR.¹⁸ Volynští Češi tvořili hlavní součást
3. československé samostatné brigády.¹⁹

Snad z této doby nábory a rukování volyňských
Čechů pochází píseň zpívaná na melodii známé pís-
ně „Smělo tovarišči v nogu...“:

1. v a r i a n t a

Povstaňte, bratři Čechové,
vlasti naši ke zbraní,
nasaďte ostře bodáky,
mužně se chopte zbraní.

Pod praporem českého lva
utvoříme velkou sílu,
ta nás povede k vítězství,
pan generál Svoboda.

Vlast naše volá o pomoc
slavné pluky Husince,
nuž, každý dopředu jde v šik
rozbít řady německé.

Nebudem Hitleru sloužit,
nebudem pod nohama,
nebudem hlavy klonit.
pod orlím křídla.

Rozbijem stát německý,
Hitlera tu bestijí
a na těchto rozvalinách
postavíme Čechii.

Zpívala S. Junková (Ivaniče, okres Porick, USSR), nyní
Polžice, okres Domažlice. Zapsali: Scheufler, Vančík
r. 1955.

2. varianta

Povstaňte, bratři Čechové,
slavné pluky husitské,
nuž, každý do předních jde
rozbit řady německé.

Ať pozná sestra Rusie,
že umíme bojovat,
pro krev, kterou proléváme,
šik chceme šťastně umírat.

Nebudem Německu sloužit,
nebudem pod nohama,
nebudem hlavy klonit
por orlůma křídla.

Rozbijem stát německý,
Hitlera tu bestij,
pak na těchto rozvalinách
postavíme Čechii.²⁰

Dokážem celému světu,
že jsme švarní Slované,
za krev, kterou proléváme,
sláva Čechům nastane.

Zpíval J. Čech (Knětury, okres Rovno, USSR), nyní Šumperk. Zapsali: Heroldová, Vančík r. 1955.

Při nedostatku velitelů byly s výcvikem tak velkého počtu nováčků starosti. L. Svoboda uvádí, že volyňští Češi zvládli namáhavý, denně až čtrnáct hodin trvající výcvik v přifrontovém pásmu v obdivuhodně krátké době, během 14 dní. K prvnímu střetnutí s nepřítelem došlo v prostoru města Torčina a volyňští Češi z něho vyšli vítězně.²¹ Od této chvíle se účastnili všech bojů karpatsko-dukelské operace (u Krosna, u kóty 534, u Dukly) a na dalších místech naší republiky. Byli mezi prvními příslušníky 1. čs. armádního sboru, kteří v květnu 1945 vstoupili do Prahy.

Zážitky z války patří dodnes k nejsilnějším dojmům reemigrantů, jež si s sebou přivezli do vlasti. Ohlas na válečná léta najdeme v písních a vyprávěních.

Písně jsou jedním z esteticky umocněných pohledů na utrpení a hrdinství vojáků. Svou společenskou funkci splnily za války. Dnes jsou jen vzpomínkou. V současné době je okruh interpretů těchto písní většinou omezen na bezprostřední účastníky bojů a jen výjimečně dochází k jejich předávání dalším generacím.²²

Vybrané ukázky byly zapsány mezi volyňskými Čechy na Horšovskotýnsku, Chomutovsku a Šumperku. Uvádíme jen písně, které se nějakým způsobem k nim vztahují. Repertoár volyňských Čechů-vojáků byl však daleko širší. Najdeme v něm písně: a) běžně zpívané všemi příslušníky čs. jednotky,²³ b) rovněž běžně zpívané všemi, jejichž text byl však upraven, aby se vztahoval na volyňské Čechy (např. výraz „čeští vojáci“ nahrazen výrazem „samí Volyňáci“),

c) u nichž autorství volyňských Čechů je prokazatelné.

a)

Pochodem (♩ = ca 126 M.M.)

Svíť, měsíčku - jasný, na vojanský dvůr, svíť měsíčku
jasný, na vojanský dvůr, po něm se pro - chá - zí,
po něm se pro - chá - zí, ten miláček můj, ten miláček můj.

Svíť, měsíčku jasný, na vojanský dvůr,
po něm se prochází ten miláček můj,
svíť měsíčku, z vysoka, tam je cesta daleká,
po ní se prochází moje milenka.

Když pochodujeme, hraje muzika,
každé děvče pláče a naříká,
neplač, holka rozmilá, však si o tom věděla,
že já voják budu, proč si mě chtěla.

Co je do té lásky, když je falešná,
co je do dívčiny, když miluje dva,
lásku slibuje tomu, s kerým jde domů,
a já musím pořád šlapat v pozor.

Dostal sem koníčka černovraného,
na čtyři nožičky okovaného,
hospodář ho vychoval, Beneš mi ho daroval,
abych proti Němcům věrně bojoval.

Dostal sem koníčka černovraného,
na čtyři nožičky okovaného,
na něm uzda stříbrná, co mi dala má milá,
aby mě poznala mezi jinejma.

Sotva sem v okopě půl hodiny byl,
nepřátelský útok odražený byl,
v nepřátelský linii praskaly těžké miny,
hrozná byla paiba v první linii.

Z jedné strany leží voják zabitý,
z druhé strany těžce raněný leží,
jeden ruce zlámaný, druhý oči spálený,
oba dva volají na odněšení.

Ten prstýnek, co mám na levé ruce,
ten odevzdejte mojí milence,
a vyřídte nastokrát, že ji nespátřím vícekrát,
že oči mně vypálil německý granát.²⁴

Zpíval Antonín Švíc (Moldava, okres Rovno, USSR), nyní Mariánské Lázně. Zapsali: Heroldová, Vančík roku 1956.

b)

Rychlý pochod

Tam na Slovensku v horách Karpatech, strhl se
tam boj převeliký, tam bojovali samí Volyň-
řáci, matky nad nimi zapla - ka - ly.

Tam na Slovensku v horách Karpatech,
strh se tam boj převeliký,
tam bojovali samí Volyňáci,
matky nad nimi zaplakaly.

Rodiče drahý, jak jste mě těžko vychovali,
když mám pracovat, o vás se starat,
na vojnu si mě povolali.

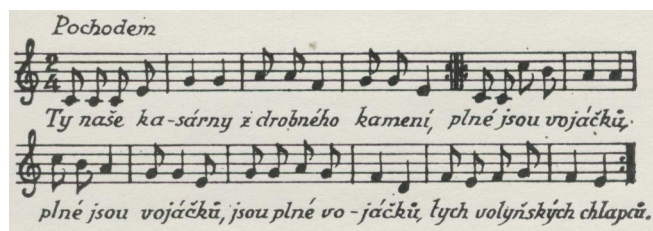
Tatíčku starý, stále vzpomínáš
na svého syna, zda-li žije,
marně, tatíčku, marně vzpomínáš,
tvůj syn už dávno v hrobě hníje.

Milenko drahá, jak jsme se měli,
jak jsme se věrně milovali,
tam na Slovensku v horách Karpatech
miláčka tvého pochovali.

Tam na Slovensku v horách Karpatech
hroby jsou hluboko vykopány,
tam spočívají naši Volyňáci,
který za svou vlast bojovali.²⁵

Zpívala S. Junková (Ivaniče, okres Porick, USSR),
nyní Polžice, okr. Domažlice. Zapsali: Kramařík, Scheuf-
ler r. 1955.

c)

Ty naše kasárny z drobného kamení
plné jsou vojáčků,
jsou plné vojáčků, tych volyňských chlapců.

Ty volyňské chlapci kulomet pucujou,
abv se jim blýskal,
aby se jim blýskal, až pomašřujou.

Až pomašřujou tři sta mil za Dunaj,
nic tam neuhlídáš,
nim tam neuhlídáš, jen slovenský kraj.

V tom slovenském kraji krve po kolena,
nejeden zavolá, najeden zapláče,
nejeden zavolá, ach, matičko moja.

Ach, matičko moja, zpod té černé zemí,
kdybyste věděla,
kdybyste věděla, jak hlavěnka bolí.

Když sme ráno vstali, děla bubnovaly,
našim nepřátelům,
našim nepřátelům hlavy utínaly.

A my po těch hlavách kupředu půjdeme,
by nepřítel věděl,
by nepřítel věděl, jak my bojujeme.²⁶

Zpívala S. Junková (Ivaniče, okr. Porick, USSR), nyní
Polžice, okres Domažlice. Zapsali: Kramařík, Scheufler
r. 1955.

Zmínili jsme se, že mezi „Svobodovci“ byly
i volyňské ženy a dívky. Pracovaly většinou jako
spojářky nebo ošetřovatelky v polních nemocnicích.

Až polní lazaret nás zavolá,
já bílý obléknu šat,
matičko, sbohem, já odcházím v dál,
nemusíš se o mě bát.

Vždyť ty jsi mne tak vychovala,
bych milovala svou zem,
já zítra uslyším raněný sten,
tak sbohem, máti, my už jdem.

Jak sestřička o bratra svého
o raněné bratry chci dbát,
a za těžce raněné domů matkám
my budem dopisy psát.

Napíšem, matičko drahá,
váš Toník raněn byl snad,
však buďte klidná, vždyť každý z nás
by pro vlast třeba i pad.

Až vítězný boj se ukončí
a česká krev proleje,
my volyňské sanitky zlatou Prahou
pochodovat budem.

A u hrobu Masaryka
naš prapor vzdá památce čest,
a oddíl náš zahlásí, tatíčku náš,
naš úkol dokonán jest.²⁷

Zpívala A. Rychlíková (Ivaniče, okres Porick, USSR),
nyní Polžice, okres Domažlice. Zapsali: Nahodil, Scheufler
r. 1953.

Oproti písním jsou vyprávění prostší, střízlivější,
ale zato otřesnější.

„Mně bylo sedmnáct. Do sedmnácti, jakej je to život.
Copak sem v tom životě užil. Člověk chodí do školy a
mně škola moc nevoněla. Tatínek mě dal učit krejčím.
Chodil sem se učit k strejdovi dva měsíce a praštil sem
s tím, že toho mám dost. Táta povídá: „Co chceš dě-
lat?“ „Kovařinu!“ Ta mě bavila. Jenže sotva sem poznal
kladivo, musel sem už jít, rukoval sem a na vojně to
skončilo...“ J. Miller, reemigrant z Volyně, žijící nyní
v Ostromech na Horšovskotýnsku, byl krátce po naru-
kování těžce raněn. „Já, dyž se mně to stalo, tak sem
nevěděl, co mám vlastně dělat. V první řadě sem sle-
dovatel útoku. Říkal sem si: „Tefkon se rozhoduje o vše.
Postoupí-li, tak je život zachráněnej, nepostoupí-li, tak
sem nucen se vodělat, protože, ač sem byl mladej, byl
sem už zkušeněj a věděl sem, že dyby mě Němci zajali,
no tak mě rozšlapou a nezbuďte ze mně nic. No tak se
rači vodbouchnu. A tu sem viděl, že se útok podařil.
Čekal sem a tu de taky jeden chlap bez ruky, krev
mu stříkala; tak sem mu to zavázal a naložil sem mu
to na žgut, jak sme říkali. Z pásku sem mu to udělal.
Von povídá: „Já tě vemu na záda.“ Tak mě vzal na zá-
da. — Předtím sem si chtěl tu nohu dořiznout úplně,
protože sem to měl tůdle přeražený, kosti se jenom
blinkaly. To byla hrozná bolest. Sundal sem si ty vo-
motky a chtěl si tu nohu dořiznout, ale to se nedá vy-
slovit, co to bylo za ohromnou bolest. — I flintu sem
zahodil a von mě kus nes. Povídám: „Heleď, ty vykrvá-
cíš, já vykrvácím, nemá to cenu. Di a dyž budeš moc,
tak někoho pošli, dyž nebudeš moc, no tak budiž!“ Tak
sem ležel. Měl sem nohu utáhnout a vono mě to začalo
eště víc bolet, tak sem si řek: „Copak, nenechá se nic
dělat, žádněj nejde. Buď samej brek nebo křik anebo
dodělávání. Tak sem si řek, vodělal sem si gurt a pásek
povolil, eště sem se díval, jak ta krev utíká, zakouřil
sem si a přišel do bezvědomí...“

Pak sem byl v nemocnici a z polní nemocnice mě
šafovali furt dozadu a dostal sem se až na Kavkaz do
nemocnice. To už sem byl operovanej po cestě. Tam
mně naposled amputovali nohu a byl tam nákej starej
plukovník, kerý mě furt přesvědčoval — vono se to ne-
chtělo hojit — že si musím dát udělat eště jednu apere-
ci. Že ale sem slabej na srdce, takže nebudu moc dostat
narkózu, že maj novej způsob a že to nebude bolet.
Já sem říkal: „S narkózou bych si šel nechat dělat tu
apereci, ale bez ní ne.“ Tak mě dlouho přesvědčovali,
„apereci budeš muset podstoupit!“ Voní mě pak bala-
mutili, že sem jako zdravějši a že mně daj narkózu. No

tak sem byl svolnej. Jenom, jářku, dyž mně tam přinesli, no tak mně samozřejmě přivázali. Já sem říkal: „Co mě přivazujete, dyž mně budete dávat narkózu? To není zapotřebí!“ Ale svolil sem, aby mě přivázali. Teťkon přišla taková mladá lékařka a povídá, jesi chci nebo nechci, že je to jedno. Na stole sem byl už přivázaný, nohu sem měl opřenu takovým opěrákem a aperature že musí proběhnout, že dostanu novokain. No tak sem řek, jesi to bude bolet, že ji zabiju! Já sem jí nadával, říkal sem jí šechno možný, tu nadávku ruskou půlhodinovou. Ale nic to nebylo platný! Přinesla ve sklenici tu jehlu, špicovku, natáhla ji a píchla. Copak to píchání, na to sem byl zvyklej. Vopíchala to, trošičku to jako zatrnulo, ale dyž potáhla nožem v těch svalách, tak sem zařval. Vona mně říkala, že to nemůže bolet a furt mě přesvědčovala. Ty sestry se mnou mluvily vo něčem jiným a já jim nadával do kurev a sviní! To bvlo málo platný! Já sem vám byl, lidi, spocenej. Já sem byl chroust, copak sem měl! To byly akorát ty kosti svázaný tou kůží. Moh sem dělat houby. Tak mi to všechno udělali — všechno sem viděl, jak mi podcchytávaly ty žíly, dyž mně to vodřizli. Potom mně tam dala takovej vobvaz a pak mně to maso z tý kosti táhla dolů. To sem všechno viděl. Ten motek z toho vydala a dyž to všechno udělala, tak to maso vzala, ten vobvaz vytáhla a všechno mně to nahrnula na tu kost a potom jednu po druhý nití mně to zavazovali. Ale už sem toho měl dost. Tohlencto bylo přece trochu moc. To je jako když strčíte nohu do ohně a eště na ni přikládáte. Já sem myslel, že se zblázním. Samozřejmě sem dostal morfium a začaly se mně dělat kola před očima a už sem sladce spal, a dyž sem se začal ozejvat, přišla sestra a dostal sem další. Potom byly zase těžký následky vod toho vodvykat. Já sem nemohl vůbec spát... Tý doctorce sem pak poděkoval, ale dlouho nesměla ke mně, dlouho. Byla to řákej starší chirurg, dlouho nesměla ke mně přijít...“

Vedle ucelených dalších příběhů jsou vyprávěny kratší epizody a zážitky, jež vypravěč sám zažil nebo slyšel vyprávět. Odstupem času dochází při jejich vyprávění k hodnocení událostí, jednajících osob a jejich činů.

Zemřelý generál Richard Tesařík, hrdina SSSR, patří dnes již k legendárním bojovníkům Svobody armády. Za svého života často zajížděl mezi své spolubojovníky, volyřské Čechy, zavzpomínat si na společné boje.

„Já sem byl s Tesaříkem na jednom tanku,“ vypráví J. Miller, „dyž von sem přijel, tak sme vydrželi nespát dva dny a dvě noci. To byly zajímavý debaty. Člověk přichází k názoru, že byl zraněnej, protože nebyl dost učenej, že chyby si dělá člověk sám. Zrovna Tesařík mi vyprávěl — já sem byl raněnej dřív než von — jak se mu to stalo s tím vokem. Němci přišli tenkrát s novou zbraní, s těma pancéřovejma pěstma, předtím to nebylo. Poprvé je použili v Karpatech. Tesařík povídá: „Jednu tam zrovna šoupli, vona jen zaševlela kolem a přelétla. Vemu dalekohled a vidím frice, jak se znovu připravuje. Povídám si: „Mordyjé, dá mi druhou! — A už dal přimej zásah do tanku!“ — Tak přišel vo to voko, to ostatní se dalo vyléčit. A Tesařík povídal: „Dybych to věděl, tak sem votočil kulomet a napasoval sem mu jich tam. Viděl sem, jak to tam šoupe, ale myslel sem, počkej, dostanu tě jinak!“ Nakonec tank je mohutná zbraň, ten nemůže hned tak něco dostat. Ale voni měli fricové ty pancéřový pěsti a tak nás doběhli!“²⁸

Válka prověřuje lidi, vlastnosti a charaktery řadových vojáků i velitelů. Velitel, který šel příkladem vstříc, zůstává nadosmrti v paměti svých spolubojovníků.

„Byli vopravdoví velitelé, jako byl třeba Sochor. Ten neřikal: „Chlapci, kupředu!“, ale „Chlapci, za mnou!“ Když takovej velitel jde, tak co bych za ním nešel

taky! Dyť já sem přece ten poslední a von dyž řekne: „Kupředu!“ a jde mezi námi, tak dem všichni kupředu. To hnetky energie vjede do těla a de se!“²⁹

Mezi folklórem a literaturou je široká oblast písemné tvorby, která má v současné lidové kultuře rovněž své místo.³⁰ Jde o slovesnou tvorbu lidových autorů, s níž se můžeme setkat na stránkách rukopisných deníků, novin i v samostatných tiscích. Nemůžeme ji zcela opomenout, protože i v této individuální tvorbě se odrážejí názory, city a myšlení lidí a doby, v níž vznikly.

Mezi volyňskými Čechy-vojáky jsme našli také několik lidových autorů, kteří své vlastenectví, svou nenávisť k fašismu vyjádřili ve verších, dnes již zapomenutých a zapadlých.

První dvě ukázky jsou z příležitostného tisku vydaného v roce 1945 JÁROU VLASTÍKEM (tiskem V. LENIKA) v Krosně (v polském městečku proslaveném boji za druhé světové války) pod názvem „Československý boj (volyňských Čechů)“.³¹ Najdeme v něm neumělé verše, jejichž textová stránka je navíc poplatná vytištění v tamější tiskárně.

VZHŮRU . . .

Vzhuru prsa vzhuru hlavu zvedte cestí vlastenci pujdem v boj v tu sveta pravu na ty certy na Nemci.	Co nam vzali nase prava svoji drsnou preslou dneska boj se opehrava za vlast nasi premilou.

Vzhuru prsa vzhuru paže
ani chvíli nevatat
nase ceska vlast nam kaže
jit se zani verne prat.

NEMECKY DAV

Nemecky dav zatemely urychlene ridne když ty nase cesky strely nejsou pro ne vliidne.	Na tom není jeste konce konec bude jiný za Hitlera za pitomce za ty jeho ciny.

A ta vune toho prachu
a ty rany z dela
Nemecko ma dost již strachu
Hitlera vlast bela.³²

Ukázky z písemné tvorby volyňských Čechů bych chtěla uzavřít básní J. Pospíšila, demobilizovaného vojáka 1. čs. armádního sboru v SSSR, reemigranta z Volyně.

JEN MALÝ, PROSTÝ KŘÍŽ . . .

Jen malý prostý kříž a níž destička, nápis kratičký. A kdosi natrhal a dal ti na rov polní kytičky.	Ticho uprostřed hor jen kol šumí svou píseň tklivou ve větru temný bor jak sbor nad reka prostou mohylou.

Jen malý prostý kříž Ty sníš pod ním svůj dávný krásný sen, že za horami kdes je dnes tvůj národ zase svoboden.	Ticho uprostřed skal. Jdu dál — cesta je těžká, daleká. Jak k matce tvé mám jít a říct ať na syna už nečeká.

Den zvolna hasne již.
Ty spíš,
ač život měl si tolik rád.
Za vše, co osud vzal
ti dal
na hrob tvůj starý kamarád
jen malý prostý kříž.

12.000 volyňských Čechů se přihlásilo do československé jednotky v SSSR, 1500 jich padlo v bojích, 3500 bylo raněno, z nichž mnozí si do dalšího života v osvobozené vlasti odnesli stopy trvalé invalidity. Kdybychom připočetli k tomu ještě oběti na civilním obyvatelstvu (v Malíně a v dalších volyňských osadách, v nichž žili Češi), bylo by výsledné číslo daleko větší.

Jedním ze symbolů anonymního hrdinství a utrpení těchto potomků vystěhovalců, kteří v minulém století odjeli na Volyň hledat obživu, zůstane prst ze společného hrobu nevině zabitých malínských Čechů, kterou volyňští Češi přivezli s sebou do vlasti.

Co z těchto písní a memorátů zůstane uchováno, jakými procesy budou jednotlivé žánry procházet, ukáže čas. My jsme však zůstali ještě mnoho dlužni základnímu výzkumu a sběru materiálu, v němž by byl dokumentován odboj našeho lidu proti fašismu za druhé světové války. Kromě dílčích příspěvků³³ nebyla tomuto období a jeho ohlasu v lidovém podání věnována dosud patřičná pozornost. To je kritika i do vlastních řad, protože se týká také našeho studia a výzkumu českých jazykových ostrovů. Z uvedených příkladů od volyňských Čechů i z výzkumů konaných v Jugoslávii víme, že etnografického a folklórního materiálu k historii českého odboje proti fašismu za druhé světové války je u našich krajanů v zahraničí mnoho.³⁴ Jeho sběr a zpracování záleží však jen na nás.

¹ Např. J. Š. KUBÍN, *České emigrantské osady v Prusku. Čechové štrálski*. Praha 1931, str. 141.

Výzkumy ÚEF ČSAV na Střelínku (vojvodství Vroclav) a Zelovsku (vojvodství Lodž) v PLR v letech 1961–1964.

² V podání reemigrantů má část těchto memorátů, líčící kolonizační období, humorný ráz.

Jako příklad uvádím vyprávění J. Pospíšila (Ivaniča, okres Porick, USSR), nyní Ostromeč, okres Domažlice: „Babička nám často vyprávěla, jak to vypadalo, když přijeli na Volyň. To bylo asi před devadesáti lety. Tenkrát byly na Volyni obrovské pralesy. Češi ty pralesy mýtili a teprve pak zakládali pole. Samozřejmě že život těch prvních osídlenců byl těžkej. Udělali si jen takový primitivní sruby a ta skupina, která později založila obec, ze který pocházím, tak si udělali společnou pec, kde pekli chleba. Zkrátka tu první dobu žili Češi všelijak primitivně, protože neměli po ruce nic, jen to nejnutenější nářadí, co si přinesli. Později jim dělali to nejdůležitější nářadí jejich vlastní řemeslníci: brány se železnejma zubama, pluhy se železnejma radlicema. To ty domorodí Ukrajinci neznali. Voni vláčeli ještě roštím a měli dřevěný pluhy, rádla takový. Neznali kovaný vozy, měli káru na dřevěnejch osách a teprve u Čechů viděli první kovaný vozy, ráfový. Když viděli ten druhý rok, že tam, co Češi zvorali a zaselí po svym, vyrostlo lepčí vobilí, snažili se je napodobit a vopatřit si taky to nářadí. Nejvíc se jim líbily ty český kovaný vozy ráfový, kola na železnejch osách. No a stávalo se v tech prvních letech, že se často někerýmu Čechovi ty kola vod toho vozu ztratily.

V naši vesnici byl takovým průkopníkem toho nového v zemědělství nákej Příbyl. Ten měl nejvíc toho nářadí; tyhlencty nový vozy měl asi dva. V ukrajinskéj obci z druhé strany byl takovým špekulantem nákej starej, menoval se Kalenik, ale voni mu říkali vesměs Čudak. A ten Čudak se jednou pozdě večír vypravil do tej českéj osady vobhlídnout si ten Příbylův vůz s tím úmyslem, že dyž se mu to povede, že mu ty kola nějak

šlohne. Šťastně se dostal až na dvůr i pod kůlnu, kde ten vůz stál, všechno si připravil a začal montovat. Tu ale vrzly dveře a starej Příbyl vyšel ven. Kalenik honem vyskočil a pozoruje, co bude Příbyl dělat. Příbyl si zapálil fajfku a šel pomaličku vokoło. Zašel se podívat do prasečích chlívků. Kalenik to viděl a myslil si, že se tam zdrží dýl, že vobejde hospodářství. Skrčil se proto pod ten vůz, místa tam měl málo, a myslí si, vono to nějak dopadne. Příbyl šel při tý svý vobchůzce až po ten přístřešek k tomu vozu. V Kalenikovi byla malá dušička. Schovat se dál pod vůz nemoh, tak se co možná nejvíc přikrčil pod ten vůz. Příbyl přišel až k samému vozu a rozkročil se. Tejtka Kalenik zatajil dech. Příbyl vostal strnule stát. Kalenik myslil, teď to praskne; asi mě zpozoroval, tak si asi připravuje nákej klacek. No a v tom napětí Kalenik najednou cítí, jak se mu rozleývá něco teplýho za krkem, pod košílí a po bradě teče. V první chvíli se lek; pak mu ale spad kámen se srdce, protože si pomyslel, no tak, to je dobrý znamení, že mě Příbyl neviděl. Kdyby mě viděl, tak si veme na mě pořádný klacek. Tak to trpělivě snášel a přečkal to. Příbyl šel spokojeně domů. No a dyž se dveře zavřely, tak Čudak si byl istej, že teď už Příbyl nevyjde. Dal se klidně do práce, kola sundal a vodnes je. Příbyl potom sháněl kola, hledal je a Čudak mezi svejma v hospodě zase říkal: „Ale ten Příbyl je stejně prase!“

³ „Malínské hospodyňky jim vařily česká jídla, ponejvíce v tuto podzimní dobu pověstné švestkové knedlíky, které vojákům, vpostěným rakouskou polní kuchyní, chutnaly výborně.“

J. A. MARTINOVSKÝ, *Kronika Českého Malína*. Praha 1945, str. 25.

Od českých vojáků se za první světové války naučili volyňští Češi řadu písní, které se pak staly trvalou součástí jejich repertoaru.

⁴ J. A. MARTINOVSKÝ, c. d., str. 27–31.

⁵ O. NAHODIL, V. SCHEUFLER, *Zpráva o etnografickém výzkumu na Horšovskotýnsku u českých přesídlenců z Volyně*. ČE II, 1954, str. 97–98.

⁶ Melodie byla převzata z písně, kterou na Volyň přinesli čeští vojáci za 1. světové války (Přišly na nás doby zlé...) a jež se v tamějších českých osadách velmi rozšířila.

⁷ *Naše vojsko v SSSR*. Polní zpravodaj 1. čs. samostatné brigády, vyznamenané řádem Suvorova a Bohdana Chmelnického, 7. 4. 1944, VHA.

Na výzvu jednoho z pozůstalých malínských občanů, vojína Mišáka, začala mezi příslušníky čs. armádního sboru v dubnu 1944 sbírka na tankovou kolonu „Český Malín“. Jednotlivá čísla Polního zpravodaje pravidelně referují o přírůstcích („již 5 tanků má kolona „Český Malín“ — 271.535 rublů“ ap.), které dali vojáci.

Tentýž časopis z 20. 5. 1944 píše, že moskevský rozhlas při zmínce o této výzvě vojína Mišáka uvedl, „že českoslovenští vojáci po způsobu Táboritů odevzdávali cenné věci ze svého majetku, aby za ně byly opatřeny zbraně, kterými budou potrestáni zločinečtí vetřelci“.

⁸ Výnosem min. vnitra ze dne 3. 5. 1947 č. B 8151 14. 4. 47 II. 4 byl ustanoven pro obce Frankštát ve správním okrese Šumperk název Nový Malín. Stalo se tak na žádost k uctění památky vyvražděného a vypáleného Českého Malína na Volyni. Slavnostní přejmenování obce bude provedeno 13. července t. r. ve 4. výročí malínské tragédie. Věrná stráž. 20. června 1947.

O životě v Českém Malíně před vypálením viz diplomní práce MILEVY VLKOVÉ, *Příspěvek k historii a způsobu života Čechů v Českém Malíně na Volyni*. Praha 1958 (Katedra etnografie FF KU).

⁹ Vladimír Bařina, Anna Staňková, Josef Urban, typ českého lidového zpěváka z Volyně. Radostná země 6, 1956, str. 46.

Na Volyni se šířily kramářské písně kromě dochované tradice tisky a Čechy procházejícími české osady (vojáci, hudebníci, harfeníky).

Na Plosce*) vesnici český byl tam jeden mladý kolář jménem František Šindelář.

Namluvil sobě Marjánku od své sestry služanku, ta ho věrně milovala, že mu svůj život oddala.

A když otec Františkovej o tom dobře zvěděl, že František Márinku chtěl, počal mu v tom zbraňovat!

že má času ještě dosti, „Jdi, raději, jdi do vandru, za rok můžeš zas přijít, teprve se oženít!“

František na to nedal nic, Marjánku opustit nechtěl, ta ho věrně milovala, že mu svůj život oddala.

Františkova sestra Marjánku vypověděla, „Od Nového roku si di hledat službu mezi lidmi!“

Marjánka oči sklopila, k Františkově pospíšila, „Jak to bude mezi námi, již je konec milování.“

Nestarej se, srdce moje, mám již plány hotové, máme spolu dvě flintičky, toto budou naše družičky.

Tak, Františku, tak to proved, aby nás žádněj nerozved.

Před Štědrým dnem tu neděli spolu šli ke zpovědi, když se domů navrátili, sněhem po sobě házeli.

Když se dosti pobavili, do domu se navrátili, dveře hřebama zabili a napsali spolu psaní.

Tři sta rublů na pohřby, sedm set bratrových céri, padesát párů družiček a muzikantů vojenných.

Pak dyž to šhecko napsali, přežalostně zaplakali, peřinu na stěnu svalili, Marjánku k nim položili.

V kapse měl kule hotový, do flinty je nabíl svůj, pak dyž obě flinty nabíl, tyto slova k ní promluvil:

*) Ploska česká vesnice v okrese Dubno

Zpívala *Josefa Malá* (Mirohošť, okres Dubno, USSR), nyní Polžice, okres Domažlice. Zapsali: *Heroldová, Vančík* r. 1959.

¹¹ BOHUSLAV BENEŠ, *Prameny a jejich zpracování v kramářských a lidových písních*. ČL 44, 1957, str. 63.

BOHUSLAV BENEŠ, *Příspěvek k poetice českých kramářských písní*. ČL 53, 1966, str. 185—192.

¹² Srv. *Píseň o Lidicích*, In: *Kladensko*. Zpracoval kolektiv pracovníků ÚF ČSAV za vedení Olgy Skalníkové. Praha 1959, str. 430—431.

Zapsaný text je bližší variantě uvedené v poznámce. Stejně jako v textu sebraném na Kladensku v r. 1953 V. Vycpálkem a Z. Vaňornou je nepřesnost v dataci (šestý červen). Nepočítáme-li dopěv, je zapsaný text ve zpěvníčku S. Junkové kratší.

„Ach, má ze všech nejmilejší, Bohu poručím tvou duši.“ Pak dyž Marjánku zastřelil, pistol na kolena zlomil, pak vzal svoji mlku v krvi, položil ji na postel.

Dyž ji na postel položil, oheň na šatech zadusil, který již na ní chytily od blízkého vystřelení.

Františkova sestra kouká, kouká oknem, co on dělá, vzkřikla „Bratře, ó, můj drahý, ušetři svůj život mladý!“

On potáh svoji ručnici, mříví zrovna k svému srdci, sestra pokřikuje, volá, a o pomoc vyvolává.

Lidé se v tu chvíli sběhli, dvěře otevřít nemohli, pak dyž dveře vyvalili, ach, pro Krista, co viděli:

oba v krvi na posteli skonali v tom okamžení.

Pak dyž otec z Dubna přijel a v krvi je ležet viděl, začal nad nima plakat, přežalostně nařkáti:

„Já to neměl přeci dělat jím od sňatku zbraňovat.“

Má nebožka žena řekla, „před smrtí ho povolala „by Maril za ženu vzal, jtnou nevěstu nehledal.“

Neb se jí velmi líbila, že ke všem tak hodná byla, pořádností s poctivostí, krásou plna své mladosti.

Báťuška je do chrámu vzal a spolu je slušně oddal, tak jako by živý byli stav v manželský proměnili.

Do hrobu dyž je dávali, muzikanti smutně hráli, věnce, pentle, rozmarýny plný hrob jim naházeli.

Františkova sestra ale, ta má srdce zkamenělé, nezaplakala si ani, dyž je dal v chladnou zemi.

¹³ ... „Je a zůstane navždy historickou skutečností, že volyňští Čechové za poslední světové války nejenže zůstali věrni své staré vlasti, ale dali pro její osvobození vše, životy i své majetky. Už v roce 1939, tedy na samém počátku války, přicházeli dobrovolníci z Volyně a hlásili se do československého legionu v Polsku. R. 1940 mne v Sovětském svazu navštívila delegace volyňských Čechů a předala mi pamětní spis pro pana presidenta republiky dr. E. Beneše. V něm Volyňští slibovali presidentovi věrnost, našemu osvobozenému boji podporu a posilu, aby na ně nebylo zapomináno, že chtějí po válce domů, do staré vlasti.“ *Z projevu gen. Ludvíka Svobody při vítání volyňských Čechů při jejich návratu do vlasti 5. 2. 1947 v Košicích*. Obrana lidu 6. 2. 1947.

LUDVÍK SVOBODA, *Z Buzuluku do Prahy*. Mladá fronta 1960, str. 179.

¹⁴ „Mobilizace, kterou jsme hned nato na České Volyni provedli, byla nejkrásnější a nejradostnější, jakou jsem kdy v životě viděl: byl to spontánní, dobrovolný a hromadný vstup volyňských krajanů do čs. armády. Ze 45.000 obyvatel České Volyně do československé jednotky vstoupilo na 12.000 vojáků. Tak nám umožnili zorganizovat 1. čs. armádní sbor v Sovětském svazu.“ *Z projevu L. Svobody 5. 2. 1947 v Košicích*. „My, kteří jsme prošli Volyní v roce 1944 jsme viděli tu praktickou lásku k češství v dokonale organizované vesnické práci, kdy české grunty zářily čistotou, kulturou, hospodářským zemědělským pokrokem nad celé okolí. Nemůžeme zapomenout na lásku, s jakou nás přivítali volyňští obyvatelé. Zpěv, hudbu, tance, koláče, pečené husy, máslo, furáž, dobytek, vše, co jen mohli dát, dávali tito vlastenci českému vojsku na Východě.“ Štkpt. R. BEJKOVSKÝ, *Volyňáci — bojovníci nejstatečnější*. Obrana lidu, 6. 2. 1947.

¹⁵ L. SVOBODA, c. d., str. 181.

¹⁶ VĚRA TICHÁ ve své knize *Po boku mužů*. Naše vojsko 1966, str. 112, uvádí číslo 300.

„Volyňské ženy potřebovaly k dobrovolnému vstupu do armády daleko větší odhodlání než ostatní ženy, které se s armádou vracely domů. Volyňské ženy nežily v emigraci, odcházely většinou od rodičů, opouštěly dobrovolně domov i své drahé. Byly z venkova, kde více než kdekoli jinde platilo pravidlo „dvojitá morálka“. Vstup do armády se u těchto děvčat považoval za mravní pád, protože ženy v armádě se většinou pokládaly za ženy volnějších mravů.“

VĚRA TICHÁ, c. d., str. 111.

¹⁷ L. SVOBODA, c. d., str. 182.

¹⁸ L. SVOBODA, c. d., str. 183.

„Tak nám umožnili zorganizovat 1. čs. armádní sbor v Sovětském svazu. Do armády se hlásili nejen muži, ale i ženy, ba celé rodiny, dávající československé jednotce vše, co měli: koně, vozy, dobytek, mouku, obilí, knihy, hudební nástroje a tak dále.“

Z projevu L. Svobody 5. 2. 1947 v Košicích.

¹⁹ L. SVOBODA, c. d., str. 184—185. [3. čs. samostatná brigáda v SSSR (prešovská)].

²⁰ Archaický výraz pro Čechy se objevuje v řadě písní složených volyňskými Čechy během jejich života na Volyni:

Na ruské Volyni mnoho Čechů žije, přijeli ze vlasti, ze slavné Čechie.	anebo A tak se hlásili muži do legie, by vybojovali svobodu Čechie.

²¹ „Za necelých 14 dnů se setkali první volyňští Češi v boji s Němci u Torčin tak výtečně, že se jim dostalo pochvaly velitele sovětské armády.“ *Z projevu L. Svobody 5. 2. 1947 v Košicích*.

²² Bojové a revoluční písně ožívají znovu v dobách válečných, jak jsme konečně byli svědky i u volyňských Čechů, v jejichž repertoiru jsme našli mnohé písně zpívané českými vojáky za 1. světové války (např. *Slunko jasné za černými lesy...*). V dobách mírových ožívají jen výjimečně; většinou při setkání bývalých spolubojovníků.

²³ Velení 1. čs. armádního sboru (oddělení osvětové a mravní výchovy) v SSSR vydalo zpěvníček *Píseň, s kte-*

rými vkročíme do vlasti. V útlém zpěvníčku můžeme najít lidové písně (*Šablenka brúšená, Travička zelená, Prídi, Janík premilený*), dále zlidovělé

Stuhu československou Už jsem z Ruska domů přišel,
si za čepici, za čepici dám, teď mne volají, mne volají,
až se vrátím z vojny domů, abych já šel z republiky
pak si zazpívám. vyhnat Germány.

Muzika ta nám libě hrá, Vy, Germáni, af jste, kde jste,
af žije Slovensko, my vás najdeme, my vás
Čechy a Morava. najdeme,
Muzika ta nám libě hrá, my za vámi do Berlína
af žije prezident a Praha. s kulomety půjdeme.

sovětské písně (Široká strana ad.). Zpěvníček je uveden čs. a sovětskou hymnou, písněmi Směr Praha, Kto za pravdu horí. Obsahuje i řadu písní nových (Hej, puško!, Pluku zdar!).

S některými těmito písněmi (např. Stuhu československou, Směr Praha) jsme se při našich výzkumech setkali.

²⁴ Pololidová, volně zpracovaná tradiční píseň; Tematika i převzaté obraty: Dostal sem koníčka černovraného aj. (viz Weiss I. č. 17 — jako píseň rejterského rekruta).

²⁵ Pololidová píseň (některé prvky z lidové poezie, např. ve druhé sloce . . . jak jste mně těžko vychovala). Tato píseň patří mezi ty, které šly s příslušníky čs. jednotky celým jejím válečným tažením. Lokalizace písně se měnila podle místa bojů (*U Bílé Cerkve v sovětské zemi, Tam pod Kijovem v sovětské zemi, Tam pod Trnavou v slovenském kraji*).

²⁶ Pololidová píseň (viz *To naše stavení z drobného kamení . . .*).

²⁷ Zpívá se na melodii ruské písně *Razkinulos more . . .*

²⁸ Tuto příhodu popisuje L. SVOBODA ve své knize: „Málem bych zapomněl povědět, jak to s tím tankem na Hyrowě hoře skončilo. Když najížděl na nepřátelský zákop, byl zasažen pancéřovou pěstí. V mžiku začal hořet a po prudkém svahu se řítit dolů s kopce. Jen jednomu z osádky se podařilo s vypětím posledních sil z hořícího tanku vyskočit. Byl to nadporučík Tesářík. Jinak se nezachránil nikdo. Všichni uhořeli. V bezvědomí byl raněný tankista s bolestivými popáleninami na hlavě a rukou dopraven na ošetřovnu. A odtud byl po nezbytné první pomoci rychle převezen do polní nemocnice, kde se však už lékařům po marných pokusech nepodařilo raněnému hrdinovi Sovětského svazu Tesáříkovi zachránit levé oko“ (str. 226—227).

²⁹ Antonín Sochor (1914—1950), generálmajor, hrdina SSSR, příslušník 1. čs. armádního sboru v SSSR.

³⁰ VIERA GAŠPÁŘIKOVÁ, *Naša súčasnosť vo veršich ľudového autora*. SN, IX, 1961, str. 435—436.

³¹ VHA.

³² Na stránkách polního zpravodaje se rovněž uveřejňovaly verše příslušníků čs. jednotky. 27. 4. 1944 bylo v něm uveřejněno toto veršování svob. J. FOJTÍKA:

Časy se mění

Měli kdysi Němci
rádi svého vůdce
líbali by skorem
černé jeho ruce.

Věřovali svatě
jenom jeho slovům
na pouhý jeho pohyb
kladli za něj hlavu.

Časy se však mění
fric se změnil s nimi,
dnes pod svého vůdce
podkládají miny.

Naše vojsko v SSSR, c. d. 27. 4. 1944, VHA.

Jako první z etnografů reagoval na události druhé světové války VILÉM PRAŽÁK svou studií, věnovanou písní o Lidicích (*Lidové písně o Lidicích*. ČL 33, 1943, str. 23—25, 38—42).

JAROMÍR JECH, *Odboj a revoluce v lidových dokumentech z Neveklovska*. ČL 52, 1965, str. 144—158.

Srv. ANDREJ MELICHERČIK, *Boj proti fašizmu za Slovenského národného povstania v ústnom podání slovenského ľudu*. SN IX, 1961, str. 358—395.

Sovětské folkloristé naproti tomu už za války (V. Ju. KRUPJANSKAJA) a krátce po ní (P. G. BOGATYREV) věnovali sběru písní a vyprávění Velké vlastenecké války velkou pozornost.

³⁴ V tomto směru nás předběhli historici. Matica Slovenská, Ústav pre zahraničných Slovákov, má v tisku sborník věnovaný odboji našich krajanů za druhé světové války.

VÁCLAV HUBÁČEK, OTA VOJÁČEK, *V jugoslávských horách*. Naše vojsko, 1964.

DER ZWEITE WELTKRIEG IN DER FOLKLORE UND DEN DOKUMENTEN DER WOLHYNIER TSCHECHEN

Zusammenfassung.

In der mündlichen Tradition der Wolhynier Tschechen hinterliess der Zweite Weltkrieg starke Spuren. Dies ist begreiflich, denn die Wolhynier Tschechen waren als Partisanen, Soldaten oder einfach nur als Bürger an den Kämpfen direkt aktiv beteiligt. Die Bearbeitung des zweiten Aufstandes ist in unserer Historiographie ohne Schilderung der Anteilnahme der Wolhynier Tschechen an den Kämpfen des 1. Tschechoslowakischen Armeekorps in der Sowjetunion undenkbar.

Bei der Erforschung der Reemigranten aus Wolhynien in Südwest-Böhmen und Nord-Mähren vermerkten die Ethnographen des Prager Instituts eine Reihe von Liedern, in denen das Leiden der Wolhynier Tschechen während des Zweiten Weltkrieges, sowie deren Anteilnahme an den Befreiungskämpfen geschildert wird.

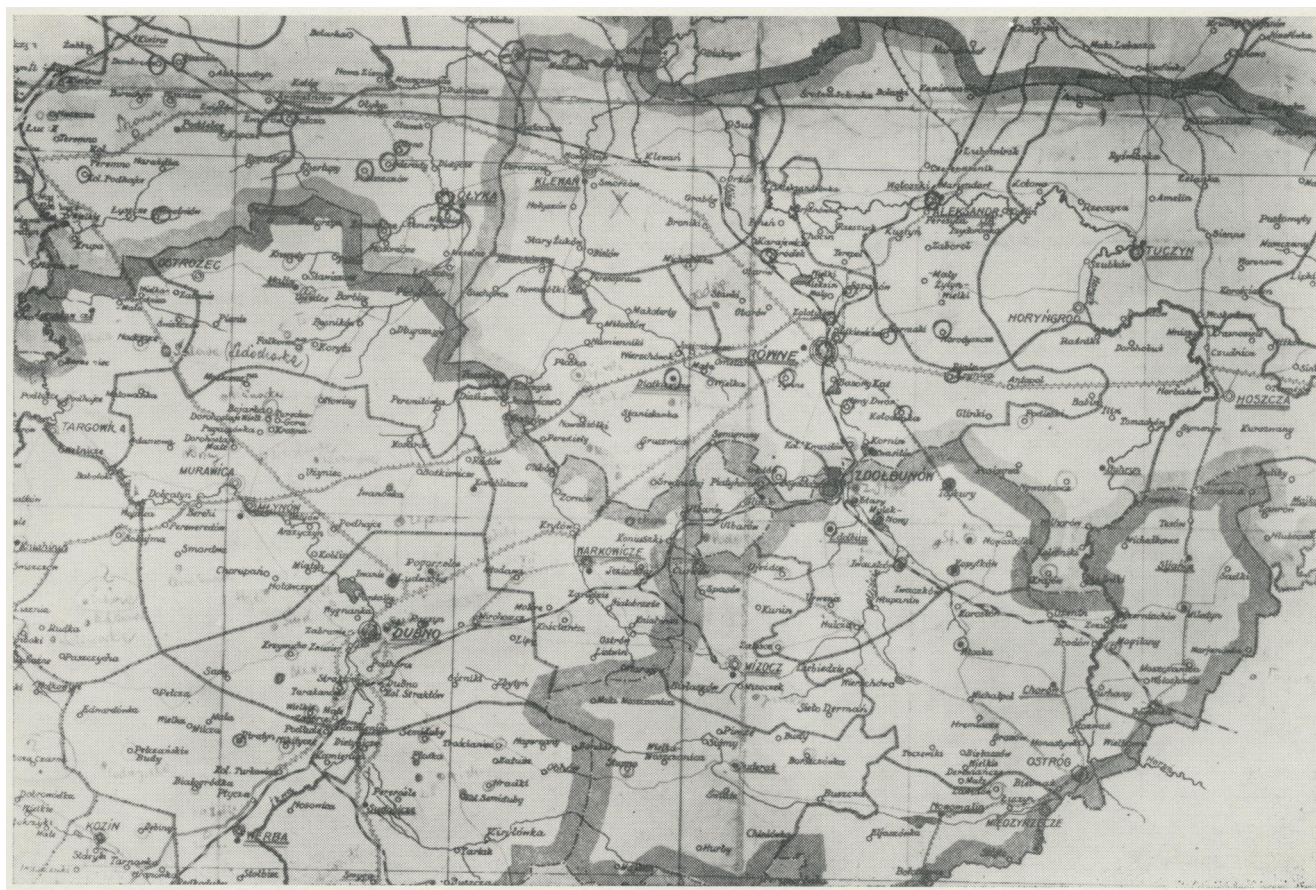
Die Autorin beachtet zuerst genau die unter den Wolhynier Tschechen verbreiteten Lieder, welche die Maliner Tragödie schildern (Píseň o Malině) und vergleicht die Glaubwürdigkeit der folkloristischen Überlieferung mit den erhaltengebliebenen historischen Berichten. Das tschechische Malín war eine Ortschaft in Wolhynien, welche im vergangenen Jahrhundert von tschechischen Auswanderern gegründet und im Jahre 1943 von den Faschisten in Brand gesetzt und vernichtet wurde.

In der Zeit, als sich diese tragische Begebenheit ereignete, näherte sich die Front zum Flusse Dnjepr und zu Wolhynien. Da die Befehlshaber der tschechoslowakischen Brigade in der Sowjetunion mit Werbung und Mobilisierung der Wolhynier Tschechen rechneten, forderten sie die sowjetische Regierung um Umgruppierung der tschechoslowakischen militärischen Kompanie in den Raum der Wolhynier Städte Rovna und Lucka auf, in deren Nachbarschaft es viele tschechische Ortschaften gab. Die Autorin des Artikels beachtet Lieder, welche unter den Wolhynier Tschechen als Anklage an ihr Einrücken und ihren Kriegszug entstanden. Diese Lieder konfrontiert sie mit den beiden Reemigranten vermerkten prosaischen Erzählungen. Im Verlaufe der Zeit gelangt es bei diesen menschlichen Dokumenten zur Würdigung der erlebten Ereignisse Situationen und Taten einzelner Soldaten und Befehlshaber.

Zum Abschluss befasst sich Frau Dr. Heroldová mit individueller belletristischer Schöpfung, welche weder Folklore, noch Literatur ist, wo aber volkstümliche Autoren. — Soldaten ihren Hass gegen den Faschismus und den Schmerz um die Kriegsgefallenen ausdrücken.

Die gesammelten und publizierten Materiale zeigten, wie unwiederbringlich und rasch diese historisch begrenzte Folklore erlöscht und wie sehr es bereits höchste Zeit ist, deren Sammlung durchzuführen, noch ehe sie in dauerndes Vergessen gerätet.

DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA VE FOLKLÓRU A DOKUMENTECH VOLYŇSKÝCH ČECHŮ

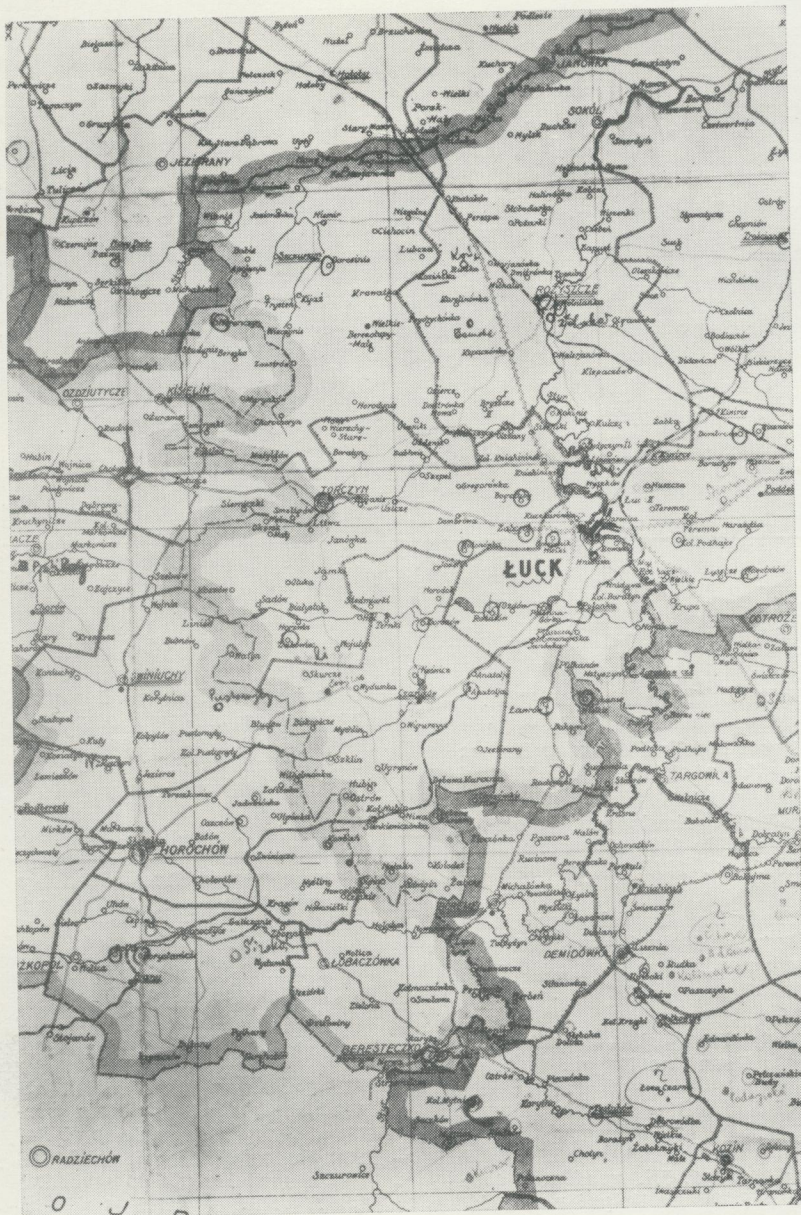

1a

1.a) V okolí Lucka a Zdolbunova bylo mnoho českých osad. Na mapě je zaznamenán Malín a Olyka, které hrály úlohu v malinské tragédii. SA Litoměřice. 1.b) Západně od Lucka leží Torczyn, kde volyňští Češi se poprvé vítězně utkali s nepřítelem. SA Litoměřice. 2. Hospodářství Václava Vignera, kde Němci vraždili a pálili malinské občany. Trosky vypálené obce nacisty. VHA. 3. Fotografie z Českého Malína z období mezi dvěma válkami. KA Náprstkova muzea. 4. Usedlost Jana Drobného v Českém Malíně, kde Němci upálili mnoho žen a dětí. VHA.	5. Oběti Českého Malína. VHA. 6. Výročí vypálení Českého Malína na Volyni 13. 7. 1944. VHA. 7. Udělení Československého válečného kříže 1939 obci Český Malín 13. 7. 1944. SA Litoměřice. 8. Z výcviku 1. čsl. armádního sboru na Volyni v r. 1944. Výcvik nováčků-volyňských Čechů. VHA. 9. Z výcviku 1. čsl. armádního sboru v Rovně na Volyni. VHA. 10. Volyňští Češi při čištění zbraní. VHA. 11. Ze života 1. čsl. armádního sboru v SSSR na Volyni v r. 1944.	Oslava 1. května v Borjatíně společně s místními obyvateli; skupina čs. vojáků společně s volyňskými děvčaty v krojích. VHA. 12. Ze života 1. čsl. armádního sboru v Černovicích v r. 1944. Vystoupení armádního uměleckého souboru Víta Nejedlého na náměstí. VHA. 13. Vojáci 1. čsl. armádního sboru v SSSR v družné zábavě s místními huculskými obyvateli v prostoru Černovic. VHA. 14. Dekorace zemljaneck 1. čsl. armádního sboru v prostoru Černovic v r. 1944, kde probíhal výcvik volyňských Čechů. (S našim velitelem až do svobodné ČSR.) VHA.

ib

2

3

4

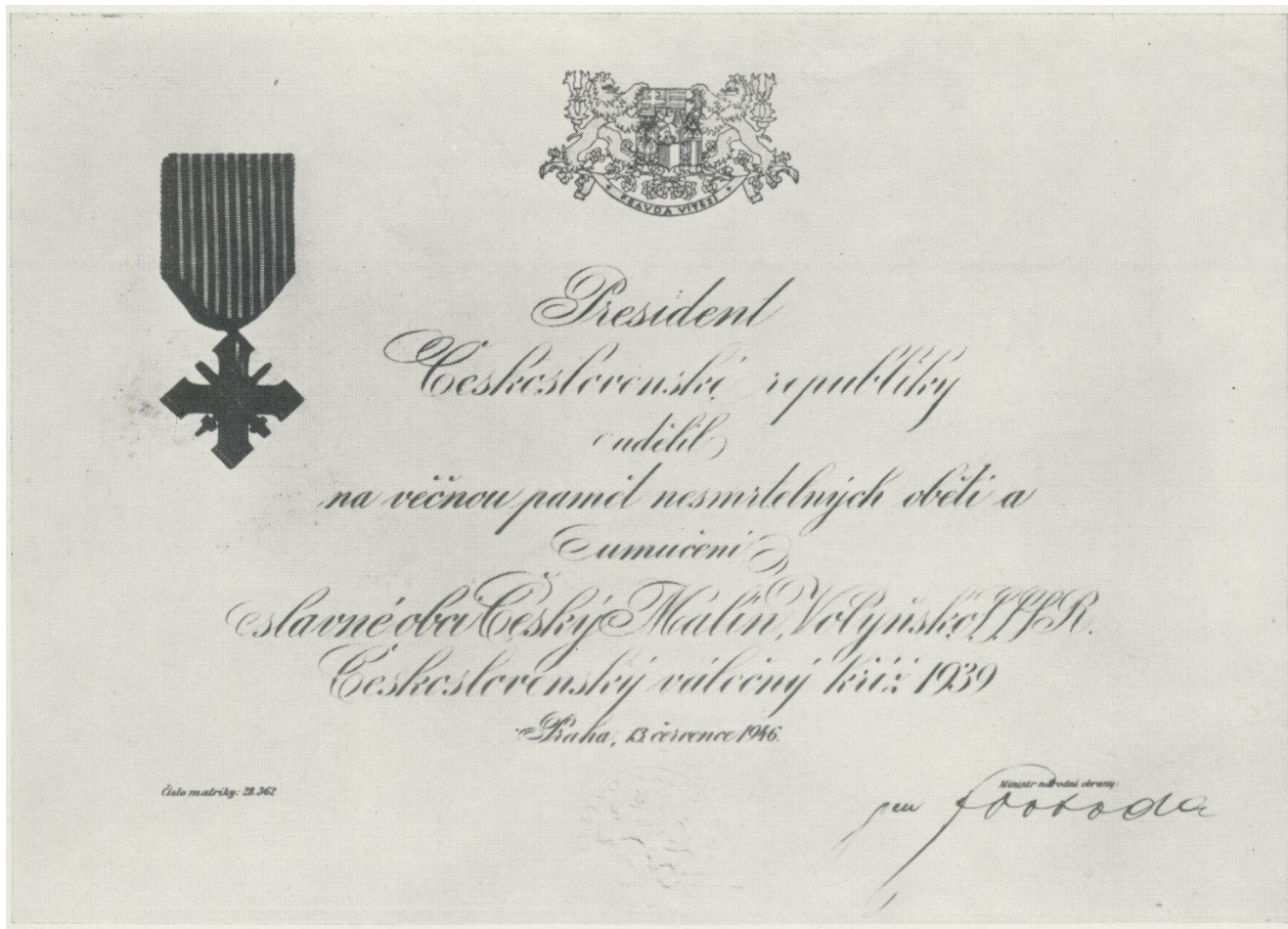

5

6

8

7

9

10

11

12

14

13

